

Recenzja
rozprawy doktorskiej
mgr. Wojciecha Krajewskiego
pt.
„Kryminologiczna ocena postaw agresywnych sportowców wyczynowych”

1.

Recenzowana rozprawa doktorska mgr. Wojciecha Krajewskiego pt. „Kryminologiczna ocena postaw agresywnych sportowców wyczynowych” jest bardzo obszernym opracowaniem, liczącym 422 stron maszynopisu. Jest analizą uwzględniającą i wykorzystującą 397 pozycji piśmiennictwa, 33 pozycje netograficzne, a także regulacje objęte 15 aktami prawnymi, znajdującymi w tym zakresie zastosowanie, oraz orzecznictwo sądowe.

2.

Wybór problematyki będącej przedmiotem ocenianej rozprawy zasługuje na podkreślenie w pierwszym rzędzie już z tego tytułu, że pogłębione poznanie i scharakteryzowanie agresji towarzyszącej sportowi jest bezwzględnie pożądane, bo agresja jest zjawiskiem powszechnie towarzyszącym sportowi. Natomiast kryminologiczna ocena postaw i zachowań agresywnych w sporcie jest konieczna z uwagi na ich doniosłość jako ewentualnego czynnika kryminogennego. Trafność wyboru tej problematyki jest spotęgowana faktem, że w tym kontekście i w taki sposób nie była ona dotąd w polskim piśmiennictwie rozważana. Z tego względu oceniana rozprawa posiada nowatorski charakter.

Rozważania tworzące ocenianą rozprawę uporządkowano, tworząc – poza „Wstępem” i „Wnioskami” – 6 rozdziałów. Oto ich zwięzła prezentacja, z uwagami odnoszącymi się do tych rozważań.

3.

Już we „Wstępie”, formułując cel swych rozważań oraz hipotezy badawcze, jak i w dalszych fragmentach rozprawy, Autor eksponuje hipotezę, że uprawianie sportu wyczynowego pozytywnie wpływa na możliwe ograniczenie agresji sportowców wyczynowych, poprzez jej pozytywne rozładowywanie, będąc działaniem antykryminogennym (s. 4). Uważa, że możliwe jest tworzenie takiego systemu pomocy udzielanej sportowcom wyczynowym, który eliminuje postawy agresywne, mogące być czynnikiem kryminogennym. Celem badań i dalszych rozważań uczyniono w związku z tym „poznanie uwarunkowań procesu wykorzystywania sportu w celu eliminacji zjawisk kryminogennych”, zwłaszcza wykorzystywania w tym względzie skłonności do zachowań agresywnych sportowców wyczynowych (s. 6).

W tym kontekście pojawia się jedynie spostrzeżenie, że eksponowanie tej tezy nie wyczerpuje bynajmniej problematyki ujętej w tytule rozprawy wyrażeniem: „kryminologiczna ocena postaw agresywnych sportowców wyczynowych”. Nie kwestionując

ograniczenia w rozprawie rozważań poświęconych pozytywnemu wpływowi uprawiania sportu wyczynowego na ograniczenie agresji sportowców wyczynowych, należy zauważyć, że agresja w sporcie bywa jednak nieraz w sporcie zjawiskiem karygodnym albo kryminogennym, co także zasługuje w takich wypadkach i w tym kontekście na jej kryminologiczną analizę i ocenę.

4.

W rozdziale 1, zatytułowanym „Wartości i funkcjonowanie sportu” (s. 8-52), rozważania Autora są poświęcone zagadnieniom zatytułowanym w następujący sposób: „1.1. Definicje i uniwersalne wartości sportu” (s. 8-26), „1.2. Podstawy prawne funkcjonowania sportu w Rzeczypospolitej Polskiej” (s. 26-43) oraz „1.3. Organizacja sportu w Rzeczypospolitej Polskiej” (s. 43-52). Oto uwagi pojawiające się w odniesieniu do treści rozważań zawartych w poszczególnych wskazanych wyżej fragmentach omawianego rozdziału.

Przede wszystkim, wobec zróżnicowanych znaczeń, w jakich używa się pojęcia „sport”, pożądanym było wyraźniejsze ustalenie i wskazanie znaczenia, w jakim pojęcie to będzie przez Autora używane w dalszych fragmentach rozprawy. Wprawdzie w pierwszych fragmentach podrozdziału 1.1. zawarte są najbardziej ogólne uwagi poświęcone istocie sportu oraz aktywnościom, które bywają albo nie są obejmowane tym pojęciem, to jednak nie są to definicje pojęcia „sport”, choć w tytule tego podrozdziału użyto słowa „definicje”. Natomiast obszerniejsze relacje o zróżnicowanych znaczeniach omawianego pojęcia oraz o jego zróżnicowanych definicjach zawarto w podrozdziale 1.2., choć tytuł tego podrozdziału nie zapowiadał rozważań poświęconych temu pojęciu i znaczeń, w jakim pojęcie to jest używane. W tym kontekście pożądanym było zatem połączenie ze sobą wskazanych wyżej rozważań objętych podrozdziałami 1.1 oraz 1.2., z wyraźniejszym sformułowaniem znaczenia, w jakim Autor będzie używał tego pojęcia.

Choć już w tytule rozprawy oraz w jej treści formułowane w niej rozważania Autor odnosi zwłaszcza do „sportu wyczynowego” i „sportowców wyczynowych”, wskazując w wielu miejscach okoliczności charakteryzujące uprawianie tak nazywanego sportu, to jednak również te pojęcia wymagały bardziej wyraźnego wskazania znaczeń, w jakich są one w rozprawie używane, ze wskazaniem warunków kwalifikowania określonych aktywności jako uprawiania „sportu wyczynowego” i nazywania sportowców „sportowcami wyczynowymi”.

Zgodnie z tytułem podrozdziału 1.1. Autor wskazuje w nim najważniejsze uniwersalne wartości sportu, których prezentowanie posiada tym większą doniosłość w kontekście kryminologicznej oceny postaw agresywnych w sporcie, że pojawia się pytanie o to, czy i w jakim stopniu postawy i zachowania agresywne bądź to nie szkodzą względnie szkodzą tym wartościom, szkodząc im zwłaszcza jako zachowania nieraz karygodne względnie jako czynnik kryminogenny, inspirujący różne także inne negatywne zjawiska towarzyszące sportowi.

W omawianym rozdziale zrelacjonowano także podstawy prawne funkcjonowania sportu (s. 26-43) oraz jego organizacji (s. 43-52) w Polsce. Do tych fragmentów rozprawy odnosi się wątpliwość, czy pożądanym i koniecznym było aż tak obszerne ujmowanie tych zagadnień, zwłaszcza że przynajmniej niektóre z nich nie mają bezpośredniego związku z przedmiotem dalszych analiz objętych rozprawą.

5.

W rozdziale 2, zatytułowanym „Pojęcie agresji w ujęciu naukowym” (s. 53-122), obszerne rozważania poświęcono definicji agresji (s. 53-72), etiologii zachowań agresywnych (s. 72-90), przejawom agresji w sporcie (s. 90-102), agresji w mediach (s. 102-114) oraz agresji jako czynnikowi kryminogennemu (s. 114-122). Wskazane w tym rozdziale okoliczności związane ze zjawiskiem agresji są prezentowane na ogół w kontekście agresji towarzyszącej różnym rodzajom ludzkiej aktywności oraz z uwzględnieniem interdyscyplinarnych ocen tego zjawiska rejestrowanych w różnych dziedzinach nauki, zwłaszcza w psychologii, psychiatrii i socjologii. Uczyniono to z wykorzystaniem bogatego piśmiennictwa naukowego, udokumentowanego imponującą liczbą 213 przypisów. Jest to bez wątpienia wartościowy fragment ocenianej rozprawy. Jest to bowiem bardzo użyteczna relacja zasługująca na jej uwzględnianie w rozważaniach poświęconych już bezpośrednio agresji w sporcie, zarówno we własnych rozważaniach Autora zawartych w ocenianej rozprawie, ale także w dalszych publikacjach, także innych autorów, w których problematyka agresji w sporcie winna być i zapewne będzie rozwijana i pogłębiana.

Pewną wątpliwość wzbudza tylko umiejscowienie w tym rozdziale podrozdziału 2.3. „Przejawy agresji w sporcie” (s. 90-102) oraz podrozdziału 2.4 „Agresja w mediach”, w którym problematyka ta jest prezentowana prawie wyłącznie w kontekście agresji w sporcie. Z jednej strony dlatego, że – poza tymi dwoma podrozdziałami – w pozostałych podrozdziałach omawianego rozdziału prezentowana w nich relacja o różnych czynnikach związanych z agresją odnosi się do zjawiska agresji bez względu na dziedziny ludzkich aktywności, w których jest ona rejestrowana, bez eksponowania zjawiska agresji w sporcie. Tylko w bardzo nielicznych fragmentach tych pozostałych podrozdziałów Autor odnosi tę relację do agresji w sporcie (np. s. 64-65). Z drugiej strony z tego względu, że agresji w sporcie jest poświęcony cały odrębny 3 rozdział omawianej rozprawy, zatytułowany: „Agresywne postawy sportowców”. (s. 123-182), w którym – zgodnie z jego tytułem - można było zlokalizować także rozważania objęte podrozdziałami 2.3. oraz 2.4.

6.

W kolejnym rozdziale 3, zatytułowanym „Agresywne postawy sportowców” (s. 123-182), przedmiotem rozważań są: agresja w kulturze sportu i jego otoczeniu (s. 123-138), czynniki wpływające na postawy agresywne sportowców (s. 138-155), aprobowanie agresji w sporcie (s. 155-161) oraz korelacja między sportowcami i kibicami jako czynnik powstawania agresji (s. 161-182). Prezentacja zjawiska agresji w sporcie dokonana przez Autora w omawianym rozdziale rozprawy jest wszechstronna i interesująca. Byłaby jeszcze bardziej rozwinięta i wyczerpująca, gdyby spełniony został postulat sformułowany wyżej, w pkt. 5 niniejszej recenzji, a mianowicie postulat objęcia tym rozdziałem także rozważań zawartych w rozdziale 2 rozprawy, w podrozdziałach 2.3 oraz 2.4.

7.

Zrelacjonowane wyżej rozważania poświęcone agresji w sporcie, objęte rozdziałami 1-3 rozprawy, zostały przez Autora uzupełnione prezentacją własnych badań poświęconych temu zagadnieniu (rozdział 4, zatytułowany: „Metodologia badań własnych” (s. 183-246). Rozdział ten zawiera: opis metodologii przeprowadzonych badań (podrozdział 4.1., s. 183-185), analizę wyników tych badań (podrozdział 4.2., s. 187), z charakterystyką osób objętych badaniami (tabela 1., s. 186), ilustrowaną 45 zestawieniami tabelarycznymi

i 44 wykresami danych (podrozdział 4.3., s. 187-232), analizę zależności między zmiennymi, ilustrowaną 7 tabelami i 1 wykresem (podrozdział 4.4., s. 233-241), relację o przeprowadzonych wywiadach ustrukturyzowanych (podrozdział 4.5, s. 241-245) oraz weryfikację hipotez (podrozdział 4.6., s. 245-246).

Celem badań Autor uczynił zweryfikowanie następujących hipotez badawczych:

- 1) agresja jest odmiennie postrzegana w zależności od wykonywanej dyscypliny sportowej przez sportowców wyczynowych,
- 2) postrzeganie oraz poszanowanie wartości przyświecających kulturze fizycznej przyczynia się do wykorzystania agresji do osiągania lepszych wyników sportowych,
- 3) postrzeganie oraz znajomość przez sportowców wyczynowych wartości kultury fizycznej jest czynnikiem niwelującym agresję,
- 4) wykorzystanie agresji u sportowców wyczynowych powoduje ograniczenie zachowań kryminogennych.

Docenić należy wysiłek Autora związany z przeprowadzonymi badaniami oraz niezwykle obszerną relację (64 stron) prezentującą wyniki badań, z łączną liczbą 52 tabel i 45 wykresów ilustrujących te wyniki. Bardzo skromną doniosłość posiadają jedynie wywiady ustrukturyzowane, bo objęto nimi zaledwie 7 sportowców wyczynowych. Mimo pewnych uwag wskazanych w dalszych fragmentach niniejszej recenzji przeprowadzone przez Autora badania i dokonane nimi ustalenia są w każdym razie w wielu wypadkach źródłem interesującej wiedzy o postawach i poglądach osób objętych badaniami w kwestiach będących treścią zadanych im pytań.

Liczba 324 ankiet, w postaci których przeprowadzono badania, jest wprawdzie znaczna, to jednak niewielkie nieraz liczby odpowiedzi udzielonych na poszczególne pytania zawarte w ankietach sprawiają, że można mieć w takich wypadkach pewne wątpliwości co do możliwości generalizowania określonych odpowiedzi i uznawania ich za reprezentatywne w grupach osób reprezentowanych przez badane osoby. Dotyczy to zwłaszcza wyników tzw. zależności między zmiennymi objętej badaniami (s. 233-241).

Pewna wątpliwość odnosi się także do niektórych okoliczności uwzględnionych w pytaniach kierowanych do osób objętych badaniami. Jest to wątpliwość co do ich doniosłości w kontekście wskazanych wyżej analizowanych i weryfikowanych hipotez badawczych oraz co do ich doniosłości w weryfikowaniu głównej hipotezy Autora, że „uprawianie sportu wyczynowego pozytywnie wpływa na możliwe ograniczenie agresji sportowców wyczynowych”.

Podobne wątpliwości odnoszą się do - skromnej zresztą - relacji Autora prezentującej wyniki weryfikacji hipotez badawczych (podrozdział 4.6., s. 245-246). Relacja ta ogranicza się w zasadzie tylko do stwierdzenia, że wskazane wcześniej hipotezy badawcze nie zostały w ogóle potwierdzone. Ale przede wszystkim pojawia się pytanie o to, czy i w jakim stopniu brak potwierdzenia tych hipotez ma związek z ewentualnym potwierdzeniem głównej hipotezy względnie tezy Autora o wpływie uprawiania sportu wyczynowego na ograniczenie agresji sportowców wyczynowych. Jakie w tym względzie znaczenie posiada stwierdzenie Autora zawarte w relacji prezentującej wyniki weryfikacji hipotez badawczych, że „postrzeganie agresji różniło się w sposób znaczący względem wykonywanej dyscypliny sportowej” oraz że na przykład „sportowcy wykonujący piłkę siatkową najczęściej postrzegali ww. zachowania jako agresję” (s. 245), albo że „przeprowadzone badania nie potwierdziły istotnej zależności postrzegania wartości przyświecających kulturze fizycznej do

wykorzystania względem agresji do osiągnięcia lepszych wyników sportowych” (s. 245). Pewną w tym względzie doniosłość posiada jedynie dość lakoniczne stwierdzenie, że „nie odnotowano istotnej zależności częstości zachowań agresywnych względem popełniania przestępstwa pod wpływem agresji” (s. 246).

8.

Dalszym fragmentem recenzowanej rozprawy jest rozdział 5, zatytułowany: „Sport w zapobieganiu agresji” (s. 247-345), w którym rozważania objęte 6 podrozdziałami są poświęcone następującym zagadnieniom: rola sportu w rozwoju społecznym (podrozdział 5.1., s. 247-257), zapobieganie negatywnym zjawiskom w sporcie (podrozdział 5.2., s. 257-317), przepisy dopuszczające agresję w sporcie (podrozdział 5.3., s. 317-326), budowanie poprzez sport zachowań asertywnych na rzecz ograniczenia agresji (podrozdział 5.4., s. 326-334) oraz sport jako zbiór wartości przeciwny zjawisku agresji (podrozdział 5.5., s. 334-345). Wobec wielkości rozważań tworzących omawiany rozdział rozprawy (około 100 stron, z uwzględnieniem bogatego piśmiennictwa, którego wykorzystanie udokumentowano dużą liczbą 138 przypisów), pożądana ograniczona wielkość recenzji wyklucza możliwość szczegółowego zrelacjonowania i odniesienia się do wszystkich rozważań objętych tym rozdziałem. Z konieczności będą to więc tylko niektóre, najbardziej ogólne refleksje i uwagi poświęcone tym rozważaniom.

Przed wszystkim pojawia się wręcz wątpliwość, czy w celu zweryfikowania głównej hipotezy rozprawy tak szczegółowa analiza omawianych zagadnień była w ogóle konieczna. Wszakże, nawet jeśli uznać te analizy za zbyt szczegółowe i obszerne, to ich wartością jest to, że z powodzeniem mogą być one wykorzystywane w wielu różnych innych publikacjach poświęconych sportowi. Odnosi się to na przykład, przynajmniej w pewnym stopniu, do rozważań ujętych w podrozdziale 5.1.

Natomiast pewną wątpliwość można mieć co do tego, czy i w jakim stopniu w weryfikowaniu tezy o roli sportu w ograniczaniu agresji doniosłość posiada zapobieganie w sporcie takim negatywnym zjawiskom omawianym w podrozdziale 5.2. rozprawy, jak walka z korupcją, przeciwdziałanie dopingowi w sporcie. Zwłaszcza, że w rozważaniach poświęconych tym zjawiskom Autor nie odnosi się w ogóle do tego, czy i jaki związek istnieje między walką z tymi zjawiskami oraz rolą sportu w ograniczaniu agresji. Tylko raz, w krótkim akapicie we fragmencie poświęconym dopingowi, mowa o tym, czy substancje dopingowe mogą zwiększać pobudliwość i agresję (s. 295).

A w każdym razie, niezależnie od tego, czy walka z tymi zjawiskami sprzyja być może w przekonaniu Autora ograniczaniu w sporcie agresji, to zbędne było aż tak dokładne i obszerne (około 40 stron) omawianie tych zjawisk, relacjonowanie regulacji prawnych dotyczących tych zjawisk, krajowych i międzynarodowych, oraz innych działań podejmowanych w walce z tymi zjawiskami przez różne instytucje i organizacje krajowe oraz międzynarodowe (s. 258-297). W tych fragmentach odnosić można wrażenie, że recenzowana rozprawa jest poświęcona wręcz tym zjawiskom, niezależnie od ich związku z problemem roli sportu w ograniczaniu agresji.

Już w większym stopniu z rolą sportu w ograniczaniu agresji wiąże się obowiązywanie w sporcie zasady „*fair play*”, której Autor poświęcił rozważania objęte podrozdziałem 5.2.3. rozprawy (s. 297-306). Wszakże, również w tych rozważaniach, odnoszących się tylko ogólnie do tej zasady, Autor nie wiąże jej z pożądanym ograniczeniem w sporcie agresji (poza

skromnym fragmentem na s. 301, w którym pisze o funkcji tej zasady w kontekście różnych zagrożeń towarzyszących współczesnemu sportowi, wśród których wymienia „brutalizm”). Pożądane byłoby tymczasem przypisanie tej zasadzie roli instrumentu ograniczającego agresję w sporcie w przypadkach uznawania agresji stosowanej w sporcie za pogwałcenie tej zasady.

Jakichkolwiek odniesień do roli sportu w ograniczaniu agresji nie ma także w rozważaniach zawartych we fragmencie zatytułowanym: „Inicjatywy upowszechniania i rozwijania sportu – programy rządowe (s. 306-317). Wobec braku takich odniesień pojawia się więc wątpliwość co do potrzeby omawiania w ogóle tego zagadnienia. Fragment ten nie jest zresztą w ogóle zaznaczony w spisie treści, a w tekście rozprawy winien być ewentualnie oznaczony cyframi: 5.2.4).

Wyraźny i doniosły związek z główną hipotezą o roli sportu w ograniczaniu agresji posiada natomiast podrozdział 5.3., zatytułowany: „Przepisy dopuszczające agresję w sporcie” (s. 317-326). Jest on bowiem poświęcony kluczowemu zagadnieniu, którym jest konieczność odróżniania w sporcie agresji dopuszczalnej i niedopuszczalnej. Jest to problem o tyle podstawowy, że powinien był on być przedmiotem już wcześniejszych w rozprawie analiz i ustaleń, aby w jej dalszych fragmentach rozważać rolę sportu w ograniczaniu w sporcie tylko takiej agresji, która jest uznawana za niedopuszczalną.

Skoro dopuszczalność względnie niedopuszczalność agresji w sporcie posiada względnie miałyby posiadać doniosłość kryterium decydującego o tym, w jakim kontekście, w jakich warunkach, w jakich okolicznościach sport może względnie winien spełniać rolę czynnika ograniczającego agresję sportowców wyczynowych, w sporcie uprawianym wyczynowo i w aktywności takich osób poza sportem, to bardziej dokładnie – niż Autor uczynił to w omawianym fragmencie rozprawy – konieczne jest ustalenie kryteriów decydujących o owej dopuszczalności względnie niedopuszczalności agresji w sporcie wyczynowym. Autor ograniczył się – zresztą tylko bardzo ogólnie - zwłaszcza do takich w tym względzie kryteriów, jak: czy i w jakiej postaci stosowanie agresji jest nieodzownym elementem uprawiania określonego rodzaju sportu, czy agresja jest stosowana w warunkach przestrzegania albo nieprzestrzegania reguł sportowych, jaki rodzaj lub stopień dolegliwości jest w sporcie przewidziany z powodu naruszenia reguł sportowych, czy agresja jest tzw. agresją instrumentalną (pomocniczą) albo inną, czy z uwagi na jego konsekwencje zachowanie agresywne jest lub może być kwalifikowane jako czyn zabroniony w prawie karnym pod groźbą kary z tytułu spowodowania w ten sposób określonych skutków albo z tytułu narażenia na niebezpieczeństwo ich wywołania,

Nie kwestionując celowości uwzględniania takich kryteriów pożądane jest ich wskazywanie i omówienie w sposób bardziej dokładny oraz uwzględnianie także innych kryteriów, choćby także takich, które w rozdziale 2 rozprawy wskazano jako różne okoliczności charakteryzujące zróżnicowane przejawy agresji rejestrowanej w różnych dziedzinach ludzkiej aktywności. Spełnione zostałyby w ten sposób oczekiwania, że po to prezentowano w rozdziale 2 różne aspekty agresji, aby je odnieść i wykorzystać także w analizie agresji stosowanej w sporcie.

W dwóch pozostałych podrozdziałach omawianego rozdziału rozprawy Autor pisze o budowaniu poprzez sport zachowań asertywnych na rzecz ograniczania agresji (podrozdział 5.4., s. 326-334) oraz o sporcie jako zbiorze wartości przeciwnym zjawisku agresji (podrozdział 5.5., s. 334-345). W pierwszym z tych fragmentów rozprawy skoncentrowano

uwagę na zjawisku agresji w sporcie szkolnym i na lekcjach wychowania fizycznego oraz na doniosłych ich właściwościach mogących ograniczać agresję, a zwłaszcza na roli nauczyciela wychowania fizycznego, mogącego między innymi swymi stosownymi działaniami wstrzymać i manewrować zachowaniami agresywnymi przekierowując je na kontrolowane sfery zachowań sportowych (s. 328). Natomiast w drugim z tych podrozdziałów mowa o różnych wychowawczych i pedagogicznych wartościach sportu kształtujących nawyki i postawy, pożądane także w aktywnościach poza sportem, które Autor – nie pisząc tego wprost – uznaje zapewne za wartości sprzyjające także ograniczaniu agresji.

9.

W rozdziale 6 rozprawy, zatytułowanym: „Pozytywne ograniczenie agresji u sportowców jako czynnik antykryminogeny” (s. 346-373), Autor rozważa następujące zagadnienia: wykorzystanie agresji do osiągnięcia lepszych wyników sportowych (podrozdział 6.1., s. 346-350), wpływ sportu na redukcję agresji (podrozdział 6.2., s. 350-369) oraz ograniczenie występowania agresji u sportowców wyczynowych jako czynnik zapobiegający powstawaniu zjawisk kryminogennych (podrozdział 6.3., s. 369-373).

W podrozdziale 6.1. Autor formułuje trafne spostrzeżenia poświęcone wykorzystywaniu w sporcie wyczynowym agresji w celu osiągnięcia w ten sposób lepszych wyników sportowych. Słusznie odróżnia agresję sprzyjającą osiągnięciu lepszych wyników sportowych, stosowaną z poszanowaniem zasad uprawiania współzawodnictwa sportowego oraz agresję będącą pogwałceniem tych zasad, zwłaszcza w postaci brutalnych fauli lub aby zaszkodzić rywalowi. Z myślą o agresji stosowanej bez pogwałcenia zasad współzawodnictwa sportowego, nazwanej przez Autora „agresja umiarkowana”, Autor wyraża przekonanie, że bez takiej agresji nie można nieraz uzyskać w ogóle w sporcie pożądanych sukcesów (s. 349), z czym wiążą się wyrażone w innych fragmentach rozprawy spostrzeżenia, że społeczeństwo nie tylko toleruje agresywną aktywność sportową, ale wręcz jej wymaga od sportowców (s. 370) oraz że nie ma możliwości uczestniczenia w wyczynowym uprawianiu współzawodnictwa sportowego bez agresji, w domyśle bez agresji dopuszczalnej (dozwolonej) (s.372).

Rozróżnianie przez Autora wskazanych wyżej rodzajów agresji stosowanej w wyczynowym współzawodnictwie sportowym skłania do ponownego zwrócenia uwagi na to, że już we wcześniejszych fragmentach rozprawy pożądane było wyraźniejsze odróżnianie w sporcie wyczynowym agresji dopuszczalnej i niedopuszczalnej, z bardziej wyraźnym wskazaniem okoliczności odróżniających oba rodzaje agresji, aby wszelkie rozważania zawarte w rozprawie odnosić bądź to do wszelkich rodzajów agresji, bądź to do agresji dopuszczalnej albo do agresji niedopuszczalnej.

W bardzo obszernym fragmencie rozprawy (ok. 20 stron), objętym podrozdziałem 6.2., Autor wskazuje okoliczności determinujące wpływ sportu na redukcję agresji. Są to takie czynniki, jak między innymi: wrodzona albo nabyta skłonność do agresji, zróżnicowanie między agresywnością i postawami agresywnymi, określone uczucia i odporność emocjonalna, koncentracja, samoocena, samoorientacja i samokontrola, opanowywanie i modyfikowanie emocji, gorliwość w przewyciężaniu trudności sportowych, napięcie emocjonalne z umiejętnością odprężenia relaksacji, odporność emocjonalna, stres, temperament, i inne.

W podrozdziale 6.3. Autor rozważa, czy ograniczenie agresji u sportowców wyczynowych jest czynnikiem zapobiegającym powstawaniu zjawisk kryminogennych albo – inaczej formułując pytanie – czy uprawianie sportów agresywnych skłania do postaw agresywnych, także poza sportem. Ponownie, także w tym kontekście, Autor odróżnia agresję niedopuszczalną (niedozwoloną), stosowaną na przykład lub zwłaszcza w celu wyrządzenia szkody przeciwnikowi, od agresji dopuszczalnej (dozwolonej) w danej dyscyplinie sportowej (s. 370), co po raz kolejny – także w tym kontekście – aktualizuje postulat pożądanego precyzyjnego określenia przesłanek decydujących o kwalifikowaniu agresji w sporcie jako dopuszczalnej względnie niedopuszczalnej. Teza o pożądanym ograniczaniu agresji w sporcie winna bowiem odnosić się zwłaszcza do agresji w sporcie niedopuszczalnej, bo zwłaszcza taka agresja bywa pewnie albo może być czynnikiem kryminogennym. Natomiast agresję w sporcie dozwoloną Autor słusznie uznaje za „naturalny element sportowej rywalizacji”, wobec czego do takiej agresji odnosi nie tyle postulat jej ograniczania, ile raczej jej kontrolowania (s. 372).

10.

Z uwzględnieniem treści zrelacjonowanych wyżej rozważań objętych rozprawą Autor formułuje w jej zakończeniu wnioski (s. 374-375). Na czoło wysuwają się stwierdzenia, że „przeprowadzone badania nie wykazały wpływu agresji na osiągnięcia sportowe” oraz że nie wykazały także, że „wartości sportu oddziałują w stopniu znaczącym na postawy agresywne u sportowców wyczynowych – niwelując je”.

Pierwszy z tych wniosków wywołuje pewne refleksje związane z faktem wskazanym we wcześniejszych fragmentach niniejszej recenzji, iż w sposób niewystarczający odróżnia się w rozprawie agresję dopuszczalną i niedopuszczalną. Przytoczony wniosek jest tymczasem zapewne trafny, gdy odnosi się do agresji niedopuszczalnej, bo na taką agresję reaguje się w sporcie stosownymi instrumentami i nie uznaje się za ważne osiągnięć uzyskiwanych taką agresją. Natomiast obserwacja przebiegu sportowego współzawodnictwa przynajmniej w niektórych dyscyplinach sportu uprawianego wyczynowo skłania do wniosku, że agresją dopuszczalną uzyskuje się często lepsze akceptowane osiągnięcia, gdy agresja taka bywa w tym celu nie tylko tolerowana, ale wręcz nieraz pożądana. Stosowanie w sporcie agresji dopuszczalnej może więc być uznawane za sposób jej rozładowywania, nie będąc czynnikiem kryminogennym. Teza ta nie odnosi się natomiast do agresji niedopuszczalnej, gdy zachowania charakteryzujące się taką agresją mogą być wręcz zachowaniami w prawie karnym karalnymi lub przynajmniej kryminogennymi, inspirującymi do podejmowania zachowań karalnych także przez inne osoby lub także poza sportem.

11.

Pod względem formalnym recenzowana rozprawa nie wzbudza poważniejszych zastrzeżeń. W treści recenzji zwrócono uwagę na pożądaną nieco inną zlokalizowanie w rozprawie niektórych jej fragmentów, na zbyt obszerne niektóre jej fragmenty, zwłaszcza takie, których treść nie pozostaje w bezpośrednim związku z tematem rozprawy i głównymi problemami w niej rozważanymi. Sprzyjałoby to pożądanemu ograniczeniu objętości rozprawy. Pewne ułomności odnoszą się do spisu treści i sposobu oznaczenia niektórych fragmentów rozprawy. Rejestruje się w rozprawie także pewne ułomności stylistyczne i inne, na przykład w postaci niejednolitego wskazywania nazwisk autorów uwzględnianych w rozprawie publikacji, gdy nieraz przytacza się tylko nazwisko autora, nieraz nazwisko z pełnym jego imieniem albo tylko ze skrótem jego imienia..

Z uznaniem należy odnieść się do uwzględnionych w rozprawie, wskazanych w bibliografii 397 pozycji piśmiennictwa, 15 aktów prawnych, 33 pozycji netograficznych oraz licznych pozycji orzecznictwa sądowego, co udokumentowano starannie i prawidłowo sformułowanymi 623 przypisami. Szczegółowo i starannie zaprezentowano wyniki własnych badań przeprowadzonych przez Autora, w postaci zwłaszcza 52 tabel oraz 45 wykresów danych. Ponadto, załącznikami pracy są: wzór ankiety badawczej oraz pytania zadawane sportowcom wyczynowym w ramach przeprowadzonych wywiadów ustrukturyzowanych.

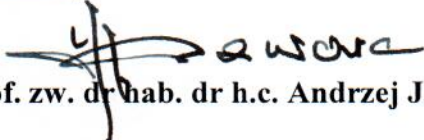
12.

Niemożliwe było odniesienie się w niniejszej recenzji do wszystkich problemów i rozważań objętych ocenianą rozprawą, dokumentujących rozległość tej problematyki. Mimo pewnych ułomności wskazanych w treści niniejszej recenzji, należy z uznaniem raz jeszcze podkreślić podjęcie w ten sposób przez jej Autora problematyki bardzo doniosłej, jednocześnie bardzo rozległej, z uwzględnieniem charakterystyki zjawiska agresji dokonywanej w różnych dziedzinach nauki, zwłaszcza w psychologii, psychiatrii i socjologii, oraz z uwzględnieniem bardzo bogatego piśmiennictwa. Na szczególne podkreślenie zasługuje nowatorski charakter ocenianej rozprawy, bo w ten sposób i w tej postaci problematyka ta nie była dotąd rozważana w polskim piśmiennictwie. Tą okolicznością można i należy więc usprawiedliwiać pewne wskazywane w recenzji ułomności, albowiem Autor nie miał możliwości korzystania z takich innych publikacji, które byłyby w tym względzie dla niego wzorem. Wartością tej rozprawy jest także to, że jest ona inspiracją do podejmowania dalszych na ten temat rozważań, zarówno przez Autora recenzowanej rozprawy, jak i przez innych, mogących odnieść się, polemizować lub prezentować odmienne stanowiska, z ewentualnym wykorzystaniem treści omawianej rozprawy.

13.

W tych warunkach uważam, że – mimo wskazanych uchybień i możliwości innego być może sposobu ujęcia rozważań poświęconych agresji w sporcie - oceniana rozprawa dowodzi o posiadaniu przez jej Autora wiedzy teoretycznej z zakresu nauk prawnych jako dyscypliny naukowej, zwłaszcza z zakresu kryminologii, wiedzy i umiejętności, które legitymują Autora do samodzielnego prowadzenia pracy naukowej, do samodzielnego podejmowania każdego zagadnienia naukowego. Przekonanie to jest spotęgowane spostrzeżeniem, że rozważenie zagadnień podjętych w pracy wymagało uwzględnienia także wiedzy z zakresu innych dyscyplin naukowych.

Z uwzględnieniem wszystkich ocen sformułowanych w niniejszej recenzji, stwierdzam więc, że recenzowana rozprawa odpowiada warunkom określonym w art. 13 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. Nr 65, poz. 595 ze zmianami). Jest bez wątpienia oryginalnym rozwiązaniem problemu naukowego, w sposób dokumentujący ogólną wiedzę teoretyczną w dyscyplinie naukowej, w której mieści się podjęty w pracy temat, a także umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Praca ta może być więc podstawą kontynuowania dalszych etapów przewodu doktorskiego.

(Prof. zw. dr hab. dr h.c. Andrzej J. Szware)

Prof. zw. dr hab. dr h.c. Andrzej J. Szwarec
PL 60-195 Poznań ul. Smoka Wawelskiego 16
Tel.: +48-602 234 355
E-mail: ajsuam@amu.edu.pl

Poznań, 26.02.2023

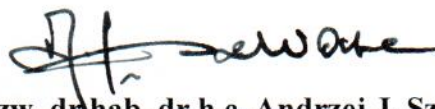
Szanowna Pani
Dr hab. Anna Konert, prof. UŁa
Uczelnia Łazarskiego
Dziekan
Wydziału Prawa i Administracji
ul. Świeradowska 43
02-662 Warszawa

Szanowna Pani Dziekan,

przesyłam w załączeniu dwa podpisane przeze mnie egzemplarze recenzji rozprawy doktorskiej Pana mgr. Wojciecha Krajewskiego oraz egzemplarz podpisanego przeze mnie rachunku.

Musiałem przyspieszyć sporządzenie tej recenzji z uwagi na to, że od dnia 27.02.2023 r. znowu będę przebywać w szpitalu, tym razem w celu poddania się zabiegowi operacyjnemu wymiany stawu kolanowego, nie wiedząc jak długo potrwa pobyt w szpitalu i następnie rehabilitacja.

**Z wyrazami szacunku,
pozdrowiam**

Prof. zw. dr hab. dr h.c. Andrzej J. Szwarec

Recenzja
rozprawy doktorskiej
mgr. Wojciecha Krajewskiego
pt.
„Kryminologiczna ocena postaw agresywnych sportowców wyczynowych”

1.

Recenzowana rozprawa doktorska mgr. Wojciecha Krajewskiego pt. „Kryminologiczna ocena postaw agresywnych sportowców wyczynowych” jest bardzo obszernym opracowaniem, liczącym 422 stron maszynopisu. Jest analizą uwzględniającą i wykorzystującą 397 pozycji piśmiennictwa, 33 pozycje netograficzne, a także regulacje objęte 15 aktami prawnymi, znajdującymi w tym zakresie zastosowanie, oraz orzecznictwo sądowe.

2.

Wybór problematyki będącej przedmiotem ocenianej rozprawy zasługuje na podkreślenie w pierwszym rzędzie już z tego tytułu, że pogłębione poznanie i scharakteryzowanie agresji towarzyszącej sportowi jest bezwzględnie pożądane, bo agresja jest zjawiskiem powszechnie towarzyszącym sportowi. Natomiast kryminologiczna ocena postaw i zachowań agresywnych w sporcie jest konieczna z uwagi na ich doniosłość jako ewentualnego czynnika kryminogennego. Trafność wyboru tej problematyki jest spotęgowana faktem, że w tym kontekście i w taki sposób nie była ona dotąd w polskim piśmiennictwie rozważana. Z tego względu oceniana rozprawa posiada nowatorski charakter.

Rozważania tworzące ocenianą rozprawę uporządkowano, tworząc – poza „Wstępem” i „Wnioskami” – 6 rozdziałów. Oto ich zwięzła prezentacja, z uwagami odnoszącymi się do tych rozważań.

3.

Już we „Wstępie”, formułując cel swych rozważań oraz hipotezy badawcze, jak i w dalszych fragmentach rozprawy, Autor eksponuje hipotezę, że uprawianie sportu wyczynowego pozytywnie wpływa na możliwe ograniczenie agresji sportowców wyczynowych, poprzez jej pozytywne rozładowywanie, będąc działaniem antykryminogennym (s. 4). Uważa, że możliwe jest tworzenie takiego systemu pomocy udzielanej sportowcom wyczynowym, który eliminuje postawy agresywne, mogące być czynnikiem kryminogennym. Celem badań i dalszych rozważań uczyniono w związku z tym „poznanie uwarunkowań procesu wykorzystywania sportu w celu eliminacji zjawisk kryminogennych”, zwłaszcza wykorzystywania w tym względzie skłonności do zachowań agresywnych sportowców wyczynowych (s. 6).

W tym kontekście pojawia się jedynie spostrzeżenie, że eksponowanie tej tezy nie wyczerpuje bynajmniej problematyki ujętej w tytule rozprawy wyrażeniem: „kryminologiczna ocena postaw agresywnych sportowców wyczynowych”. Nie kwestionując